

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātņu akadēmijas, Latvijas Zinātnes padomes un Latvijas Zinātnieku savienības laikraksts

10 (531)

ISSN 1407-1479

2017. gada 15. maijs

Dr. Ņina Linde, LZA Ekonomikas institūta direktore

Latvijas ekonomiskās identitātes meklējumi

Priekšplānā LTRK prezidents A. Rostovskis un LZA Eiropas direktore Ņ. Linde

Zīmīgi, ka LZA Ekonomikas institūta sadarbībā ar Valsts pētījumu programmu EKOSOC-LV rīkotais Eiropas – Latvijas Ekonomikas forums *“Made in Latvia”* – Latvijas ekonomiskā identitāte Eiropā un pasaulē norisinājās Pasaules Intelektuālā īpašuma dienā 26. aprīlī, paspilgtinot mūsu valsts ievērojamo augsmes potenciālu. Šo potenciālu argumentēti iezīmēja Latvijas konkurētspējīgāko tautsaimniecības nozaru pārstāvji savu jomu prezentācijās un foruma dalībnieki diskusijās, meklējot un sniedzot atbildes uz daudziem jautājumiem. Kas ir *“Made in Latvia”*? Kāpēc ir jāinvestē Latvijā? Kā veidojas mūsu valsts tēls ārvalstu tirgos? Kāda ir Latvijas ekonomiskā identitāte Eiropas saimē un pasaules kontekstā? Ar ko esam stipri un atšķirīgi, un, kā šīs unikālās konkurētspējas priekšrocības funkcionāli izmantot vietējā un eksporta tirgū? LZA prezidents akadēmiķis Ojārs Spārītis šo jautājumu kopsaucēju formulēja kā patiesu vēlni izprast Latvijas vietu globālajā ekonomikā un pozicionēt sasniedzamus mērķus. Paldies foruma ģenerālsponsoram, ilggadējam zinātnes un izglītības atbalstītājam AS “Grindeks” un personīgi padomes priekšsēdētājam Kirovam Lipmanam.

Valstī ir potenciāls “tīģera lēcienam”

Ministru prezidents Māris Kučinskis foruma atklāšanā akcentēja zinātnieku, uzņēmēju un politiķu kopīgas platformas veidošanu, lai tā kalpotu zinātniski pamatotai sociālekonomisko problēmu risināšanai. Jau līdz šim Latvijas zinātnieki un uzņēmēji ir pierādījuši, ka sadarbībā spēj radīt produktus, par kuriem interese ir arī ārpus Latvijas, un tas ir gudri jāturpina. Latvijas tautsaimniecības attīstības virzītājs ir zināšanās, zinātnes atziņās, augstajās un vidējās augstajās tehnoloģijās balstīta uzņēmējdarbība, kas ļauj ražot inovatīvus, augstas pievienotās vērtības produktus. Tāpat ir nepieciešama produktivitātes līmeņa paaugstināšana ilgtspējīgai un sabalansētai ekonomiskajai izaugsmei. Politiku uzdevums ir radīt atbilstīgu vidi šo mērķu sasniegšanai, tajā skaitā jaunajai nodokļu sistēmai jāstimulē gan vietējo, gan ārvalstu līdzekļu ieguldīšana uzņēmējdarbībā Latvijā.

Eiropas Parlamenta (EP) deputāte Dr. Inese Vaidere rosināja šādu augsta līmeņa ekonomikas forumu vērst ikgadējā pasākumā. Latvija ir bagāta valsts – ar saviem gudriem un izglītotiem cilvēkiem, bet Latvijā ir arī nepelnīti maz izmantotu izejvielu, piemēram, kūdra – purvī aizņemas vairāk nekā 10% valsts teritorijas un kopējie kūdras krājumi sasniedz 1,5 miljardus tonnu. Atjaunojot kurināmās kūdras ražošanu, iespējams radīt jaunas darbavietas un veicināt enerģētisko neatkarību. To, ka Latvija ir lieliska vieta uzņēmējdarbībai, apliecina Pasaules Bankas (PB) pētījums *“Doing Business 2017”*, Latviju ierindojot augstajā 14. vietā pasaulē, vēl pirms dažiem gadiem tikai 34. vietā. Deputāte demonstrēja Indijas vēstnieka dāvētu datorpeles paliktni ar uzrakstu *“Make in India”* uz tīģera sāna – tas ir kā aicinājums investēt, ražot šajā valstī un apliecina gatavību “tīģera lēcienam”. Visas iespējas ir arī Latvijai, svarīgi ir noticēt saviem spēkiem, pozitīvāk raudzīties nākotnē.

Saeimas Budžeta un finanšu komisijas priekšsēdētājs Dr. Jānis Vucāns foruma darbu nodēvēja par skatījumu uz to, ko Latvija var, pārdomās par Latvijas ekonomisko identitāti Eiropā un pasaulē balstoties uz PB un Starptautiskā Valūtas fonda (SVF) pavasara sanāsmē Vašingtonā pieredzēto. Sanāsmē klātesot gan SVF izpilddirektorei Kristīnai Lagardai (*Christine Lagarde*), gan PB prezidentam Džimjonam Kimam (*Jim Yong Kim*), tika pārrunāti daudzi tādi procesi, kas skar pasauli globāli un attiecas arī uz Latviju, domājot par produktu ražošanu un realizāciju, zinātnieku pētījumu programmu virzieniem. Piemēram, sociālā nevienlīdzība – kaut arī pastāv dažādas kohēzijas programmas un notiek tuvināšanās starp valstīm, to iekšienē sociālā nevienlīdzība kļūst arvien lielāka, kas ir traucēklis eko-

M. Kučinskis, I. Vaidere, J. Binde, A. Rostovskis, B. Rivža, Ņ. Linde Foto: R. Svižņeņcs

nomiskajai augšmei. Klimata pārmaiņas – tikai šķietami tās nav būtiskas mērena klimata valstij kā Latvijai, jo, globāli neapurot ogļskābās gāzes izmešu daudzumu, ne pārāk tālā nākotnē tā sauktajā Subsahārā Āfrikas kontinenta vidienē temperatūra sasnies 75 grādus, izraisot migrācijas procesus klimata pārmaiņu dēļ. Tas skaidro to, kāpēc transportlīdzekļu nodoklis Latvijā ir tieši saistīts ar oglekļa dioksīda izmešu daudzumu. Iekļaujoša sabiedrība – jo lielākā mērā politiķi likumu veidošanā spēj iesaistīt dažādas sabiedrību pārstāvošas organizācijas, jo šāda sabiedrība kļūst konkurētspējīgāka, un tas veicina ekonomisko augsmi. Turklāt jādomā, ko Latvijas tautsaimniecības nozaru attīstība var sniegt globāli. Kā foruma tālākajās diskusijās šo globalitātes noti izvērsa LZA goda loceklis Dr. Pēteris Guljāns, ekonomiskās problēmas ir risināmas saistībā ar pasaules pārapsūdzotību.

Zinātnisko un humānistisko pētījumu fonda prezidente Pamela Bernabeja (*Bernabei*) (Šveice/Itālija) uzsvera, ka ekonomiskā identitāte dod pievienoto vērtību visai nācijai, jo tautsaimniecība ir viens no identitāti virzošajiem spēkiem. Ekonomiskās identitātes pirmais pilārs ir cilvēku individuālās raksturīgās iezīmes konkrētajā vietā, jo ietekmē radošo procesu ekonomikā. Radošums ir nepieciešams, lai nodrošinātu konkurētspēju, jo dod risinājumu par nerisināmu uzskatītai situācijai. Globālajā pasaulē patērētāji aizvien vairāk vēlas saņemt kaut ko atšķirīgu. Ja kādu produktu, pakalpojumu saista ar noteiktu reģionu, tas jau nes savu ekonomisko identitāti. Strādāt pie ekonomiskās identitātes Latvijā nozīmē tikt skaidrībā par to, kas nepārprotami norāda uz valsti, lai investori būtu ieinteresēti šeit, varbūt tikai šeit, sastopamajā.

Ārvalstu investoru padomes Latvijā valdes priekšsēdētāja Zlata Elksniņa–Zaščirinska investoru piesaistei par galveno akcentējamu nodokļu un tiesisko vidi. Tāpat tos interesē inovācijas un konkurētspēja. Vērojama tendence, ka investori vislabprātāk vēlas sadarboties ar jaunuzņēmumiem, kuros koncentrējas inovatīvas, radošas idejas, talantīgi cilvēki. Jaunuzņēmumu likums Latvijā ir viens no modernākajiem Eiropā, un investori ir atzinuši, ka Latvijai ir iespējas kļūt par jaunuzņēmumu centru šajā reģionā.

Akadēmiķe Baiba Rivža dalījās ar Valsts pētījumu programmas EKOSOC-LV rezultātiem Latvijas viedās ekonomikas attīstības scenāriju veidošanas kontekstā. Ar modeļveidā izmantotās Hierarhiju analīzes metodes (*The Analytic Hierarchy Process – AHP*) palīdzību zinātnieki un eksperti ir nonākuši pie attīstības scenāriju ranga – konkurētspējas (ikvienā esošās darbības jomā), līderības (pārvaldības un kompetenču), inovatīvais (par prioritāriem atzītajos virzienos), vizionārais (teritorijas kopskats) scenārijs. Scenāriju īstenošana prasa uzņēmējdarbības vides pārveidošanu, institucionālās un teritoriālās sadarbības spēcīnāšanu, zināšanās un zinātnes tehnoloģijās balstītās ekonomikas sektora palielināšanu.

Konkurētspējīgākās tautsaimniecības nozares

Forums deva unikālu iespēju vienviet iepazīties ar Latvijas konkurētspējīgāko tautsaimniecības nozaru to TOP 11, identificētu LZA Ekonomikas institūta pētījumos, sasniegumiem un attīstības tendencēm viedokļu līderu un atzītu ekspertu skatījumā. Latvijas konkurētspējīgākās nozares: informācijas un komunikācijas tehnoloģijas (IKT), ķīmijas un farmācijas nozare, mašīnbūve un metālapstrāde, kokrūpniecība, izglītības pakalpojumi un izglītības eksports, transports un loģistika, globālā biznesa pakalpojumi, pārtikas produktu industrija, zaļās tehnoloģijas un bioekonomika, veselības aprūpes un sociālā darba pakalpojumi, tūrisma pakalpojumi. Tālāk neliels ieskats konkrētās nozarēs.

Turpinājums – nākamajā numurā

LZA prezidents Ojārs Spārītis un ārlietu sekretārs Tālav Jundzis piedalās ICSU Eiropas partneru gada sanāksmē

Laikā no 11. līdz 12. maijam Latvijas Zinātņu akadēmijā (LZA) notika Starptautiskās Zinātņu padomes (*International Council for Sciences, ICSU*) Eiropas partneru gada sanāksme, kuras darba plānā bija iecere apspriest šīs organizācijas darbības turpmāko stratēģisko attīstību un iekšējās darbības jautājumus. Atsevišķa darba kārtības sesija bija veltīta Eiropā aktuālai tēmai par brīvpieejas jeb atvērtajiem datiem (*Open Data*), kas ir viena ICSU 2016.–2018. gada darba prioritātēm.

Brīvpieejas datu konceptu izveidoja četras starptautiskas zinātniskas organizācijas, izstrādājot 12 principus, kas jāievēro brīvpieejā izmantojot publiski finansētu lielu datu sistēmas. Brīvpieejas dati ir ļoti svarīgs resurss zinātniekiem, veicot eksperimentus un novērojumus, lai atkārtoti pārbaudītu datu un secinājumu atbilstību. Mazāk attīstīti valstīm brīvpieejas dati dod iespēju pilnīgāk piedalīties globālajā zinātnē.

Latviju šajā sanāksmē LZA delegātu statusā pārstāvēja LZA prezidents akadēmiķis Ojārs Spārītis un LZA ārlietu sekretārs akadēmiķis Tālav Jundzis.

I. Trapenciēre, LZA Starptautiskie sakari

Eižena Āriņa balvai datorikā izvirzīti septiņi pretendenti

Eižena Āriņa balvai datorikā izvirzīti septiņi pretendenti, kuru zinātniskā darbība vai izstrādātie praktiskie risinājumi būtiski sekmējuši vairāku nozaru attīstību un konkurētspēju.

Profesora Eižena Āriņa balvu datorikā pasniedz uzņēmums *“Exigen Services Latvia”*, Latvijas Zinātņu akadēmija (LZA) un Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) Attīstības fonds. Balva tiek pasniegta par praktisku ieguldījumu informācijas tehnoloģiju (IT) jomā, izstrādājot un ieviešot novatoriskus un sabiedrībai aktuālus IT risinājumus, vai par nozīmīgu teorētisku ieguldījumu Latvijas datorzinātnes attīstībā.

“Varu tikai izteikt gandarījumu par to, ka katru gadu balvai tiek nominētas arvien jaunas izcilības, kas žūrijas darbu padara krietni izaicinošāku. Tehnoloģijas arvien vairāk ienāk ne tikai cilvēku ikdienā, bet katrā tautsaimniecības jomā. Šo cilvēku sasniegumi ir labs piemērs nepieciešamajai sinerģijai starp zinātni un biznesu, turklāt viņi nes Latvijas vārdu tālāk pasaulē,” skaidro IT uzņēmuma AS *“Exigen Services Latvia”* valdes priekšsēdētājs Māris Dreimanis.

Par nozīmīgu teorētisku ieguldījumu Latvijas datorzinātnes attīstībā izvirzīti: LU docents Dr. **Aleksandrs Belovs**; RTU profesors Dr. *habil. sc. ing. Juris Merkurjēvs*, LLU profesors Dr. *habil. ing. Pēteris Rivža*. Par praktisku ieguldījumu IT jomā, izstrādājot un ieviešot novatoriskus un sabiedrībai aktuālus IT risinājumus izvirzīti: BT1 projekta „RIGA COMM” vadītājs **Andris Breške**, *“Custom 3D Tech”* SIA tehniskais ortopēds – 3D dizaineris **Fricis Pirtnieks**, *“Ecommerce Accelerator”* izpilddirektors **Valdis Bergs**, LZA korespondētājloceklis, LU profesors Dr. **Guntis Bārzdīns**.

Balvas laureāti tiks nosaukti svinīgajā apbalvošanas ceremonijā **25. maijā**.

Papildu informācija: <http://arinabalva.lv>

LZA un LU iniciatīva par Dabas un tehnoloģiju muzeja izvedi

“Zinātnes Vēstneša” 2017. gada 18. aprīlī numurā publicējam informāciju par LZA ĶBZMZN sēdi “Dabas zinātņu muzeji: stratēģija un nākotnes perspektīvas”, kurā aktualizēto tēmu apsprieda valsts ierēdņi, muzeja darba praktiķi un zinātnieki. Starp diskusijas dalībniekiem bija arī LU rektors, akadēmiķis Indriķis Muižnieks, kurš uzsācis aktīvi rīkoties, lai LU bijušās Bioloģijas fakultātes ēkā, Kronvalda bulvārī 4, Rīgā, izveidotu mūsdienu Dabas un tehnoloģiju zinātnes muzeju, tajā integrējot LU esošos muzejus un, iespējams, iekļaujot arī kādus vēl citus Latvijas muzejus, kas to vēlētos.

Lai radītu modernu muzeju, kas būtu interesants dažādām paaudzēm, tostarp skolēniem, un kas sevi iemieto kaimiņvalstī, Eiropas un visas pasaules dabas muzeju labāko pieredzi un sniegumu, LU izsludināts iekšējais konkurss, kurā meklēts jaunveidojamā muzeja vislabākais konceptuālais risinājums. Pieņemumu pieņemšana noslēgusies 28. aprīlī. Vislabākās idejas autoram paredzēta naudas balva 500 EUR apmērā. Konkursa uzvarētāju noteikšanai izveidota ideju izvērtēšanas komisija LU rektora I. Muižnieka vadībā.

Muzeju paredzēts attīstīt kā Eiropas mēroga projektu.

Avots: www.lu.lv

Ojārs Spārītis, LZA prezidents

Vizīte Dienvidkorejā pretraķešu vairoga aizsegā

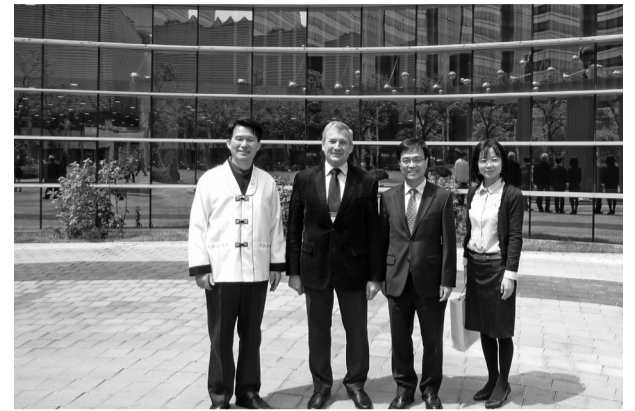
Dažādu zemju akadēmisko institūciju pārstāvji Korejas Fonda mitnē

O. Spārītis pēc lekcijas Myungji universitātē ar profesoru Hongjun Yoo un profesori Jieun Rhee

Ar Korejas izglītības sistēmu iepazīstina bijušais Izglītības ministrs Ju-Ho Lee

Ar Korejas Fonda prezidentu Sihyung Lee un Fonda darbiniekiem

Foto no O. Spārīša personīgā arhīva

Par to, ka uz zemeslodes ir divas Korejas, bet viena tauta ir sašķelta divās politiskās, ekonomiskās un sociālās pretējās nometnēs, pasaule var pateikties "biedram Staļinam" un komunistiskajai hegemonijas politikai pēc Otrā pasaules kara. Padzenot Japānu no Korejas pussalas, PSRS no ziemeļiem, bet ASV no dienvidiem, respektīvi, no jūras pa 38. paralēli bija novilkušas demarkācijas līniju, lai atbrīvotu teritoriju sadalītu divās militarizētās pārvaldes zonās, līdzīgi, kā tas karam beidzoties, tika izdarīts Eiropā. Administratīvi sašķeltajā pussalā 1948. gadā izveidojās divas valstis. Atzīmējams, ka Ziemeļkorejas politiskā un administratīvā pārvalde tika veidota pēc PSRS modeļa. PSRS ignorēja ANO lēmumu par pussalas atbrīvošanu, un, noslēdzot separātu līgumu ar Ķīnu kā sabiedroto, apbruņoja Ziemeļkorejas militāristus un ar apvienotiem sarkanarmiešu un korejiešu spēkiem 1950.–1953. gadā centās iekarot visu Korejas pussalu. Klajā starptautisko vienošanos ignorance pasauli noveda pie ANO drošības spēku izveides, militārajām vienībām pirmo kauju pieredzi gūstot kopā ar dienvidkorejiešiem un amerikāņiem atbrīvojot Korejas pussalas dienvidu daļu līdz 38. paralēlei, par ko lielvaras bija vienojušas jau Teherānas konferencē. Formāli atrodoties kara stāvoklī, pēc 1953. gada gan Ziemeļkorejai, gan Dienvidkorejai – katrai ir savs attīstības ceļš.

Pēc Korejas Fonda ielūguma veselu nedēļu baudot Dienvidkorejas viesmīlību, man bija iespēja pārliecināties par šīs valsts orientāciju uz kvalitatīvu izglītību un tirgus ekonomikā balstītā valsts pārvaldes modeļa efektivitāti. Savas pastāvēšanas 64 gados Dienvidkoreja ir pierādījusi tautsaimniecības attīstības priekšrocības, radot tādu ekonomisko bāzi, kas saskaņā ar Korejas Nacionālās apvienošanās institūta datiem 40 reizes pārsniedz Ziemeļkorejas budžeta apjomu. Šīs ekonomiskās atšķirības dēļ politisko līdzsvaru Korejas pussalas dienvidu daļā pagaidām iespējams nodrošināt vienīgi partnerībā ar ASV un Japānu, kā arī saglabājot ciešas ekonomiskās saites ar Ķīnu, taču tas netraucē modelēt apvienotas mononacionālas un izlīdzinātas attīstības valsts nākotni. Tāpēc nav nekāds brīnums, ka atbildot uz vienīgo ekonomiski militāro argumentu, kāds ir Ziemeļkorejas rīcībā – bruņošanās – Ķīna paziņoja par ūdeni nolaistu jaunu aviācijas bāzes kuģi, bet ASV izvietoja Dienvidkorejā savas pret-

gaisa aizsardzības sistēmas. Tā ir saprotama un loģiska atbildes reakcija uz Ziemeļkorejas militārajām ambīcijām, kuras mūsu mēdiju telpā traktē kā histēriskas, bet kuras Korejas Nacionālās diplomātijas akadēmijas profesors Jun Bong-Geun raksturoja kā ļoti pragmatiskas aprēķina darbības. Uz tām nedrīkst nereaģēt, bet tās arī nevajag pārspīlēt. Ja atceras, ka ik pavasari ASV un Dienvidkorejas bruņotie spēki pie Korejas pussalas krastiem rīko kopīgas mācības un jau pēc pāris dienām Dienvidkorejā gaidāmas jaunas prezidenta vēlēšanas, bet Ziemeļkorejai ir jāparāda, ka tā nav vienaldzīga pret notiekošo.

Ārlietu ministrijai pakļautais Korejas Fonds izveidots starptautisku sakaru veicināšanai un tā mērķis ir stimulēt sabiedrībai derīgu kontaktu veidošanos starp valstīm, institūcijām un cilvēkiem gan humānu, gan ekonomiski izdevīgu mērķu labā. Man bija piešķirta šī vienreizējā iespēja būt vienam no viesu programmas 20 dalībniekiem, par ko es pateicos Korejas vēstniekam Latvijā Kyong-Ho Mina kungam un Korejas Fonda prezidentam Lee Sihyung kungam. Šī valsts subsidētā programma patiešām piedāvā lieliskas iespējas starptautiskai sadarbībai nepieciešamo kontaktu izveidei gan valstiskā un institucionālā, gan individuālā līmenī. Vēl efektīvāku šo nedēļu garo vizīti darīja neparasta sakritība, apmeklējot Latvijas vēstniecības Korejā atvērtās pasākumu Seulā un esot enerģiskā vēstnieka Pēteris Vaivarsa viesu – ārvalstu diplomātiskā korpusa pārstāvju – vidū.

Korejas Fonda rīkotais seminārs sniedza izcilu iespēju uzklaustīt bijušā Izglītības ministra Ju-Ho Lee lekciju par Korejas izglītības sistēmas veidošanos un saistību ar valsts ekonomisko attīstību, un, jāatzīst, ja Latvijas valsts izglītības un ekonomikas sistēmas darbotos vienotā režīmā un efektīvā rīcībā būtu orientētas uz nācijas iedzīvotāju intelekta attīstību valsts izaugsmes labā, tad arī Latvijā līdzīgi Korejai varētu lepoties ar saimnieciskuma izaugsmi. Ceru, ka šīs rindas lasīs premjers un arī Izglītības un zinātnes, kā arī Ekonomikas ministri. Lai uz katru valsts iedzīvotāju sasniegtu 25 000 \$ IKP ienākumu gadā, kā tas ir Korejā, šīs valsts jaunā paaudze vecumā no 15 līdz 34 gadiem mācoties pavada vidēji no 12 līdz 13 gadiem, līdzīgi kā izglītībā balstītas karjeras studenti ASV un Japānā. Ķīnas jaunieši mācībās pava-

da vidēji no 10 līdz 11 gadiem un tikai tas var nodrošināt gan izglītību jaunatnei, gan pēctecību zinātnē balstītai sabiedrībai. Salīdzinājumā ar Eiropas valstīm Korejas izglītības rādītāji iekļaujas piecu spēcīgāko zemju līmenī. Korejas izglītības sistēma balstīta trīs valstiski aprobētos un konsekventi realizētos principos: 1) izglītības efektivitātē, 2) izglītības ciešā saistībā ar ekonomiku un 3) "Brain Gain" jeb smadzeņu pieauguma nevis "Brain Drain" (smadzeņu aizplūšanas) politikā. Lai darītu efektīvāku savu izglītības sistēmu, Seulas Nacionālā universitāte ir noslēgusi sadarbības līgumu ar Minesotas Universitāti par zināšanu pārnesi no ASV uz Koreju tai stratēģiski svarīgās zinātnes nozarēs: medicīnā, lauksaimniecībā, transportā, inženierzinātnēs, informācijas tehnoloģijās. Vēl vairāk – lai darītu efektīvāku valsts pārvaldi Korejā ir atvērta Sabiedrības Pārvaldības skola (School of Public Administration). Koreja ir izmantojusi tai piedāvātās iespējas un jau 1966. gadā ar ASV "Silikona ielejas" tēva Frederika E. Termena palīdzību nodibinājusi Korejas Zinātnes un tehnoloģiju asociāciju (Korean Association for Science and Technology). Paralēli tam 1966. gadā kā lietišķo zinātņu augstskola ir dibināta arī KIST – Korejas Zinātņu un tehnoloģiju institūts. Minēto pasākumu rezultātā Korejas industriālo un garīgo izaugsmi nodrošina vidēji 5500 zinātnieku uz vienu miljonu iedzīvotāju un atliek tikai pareizināt ar 50 miljoniem, lai saprastu, ka šīs valsts resurss ir ap 275 tūkstošiem augstas klases zinātnieku. Kaimiņvalsts Japāna var lepoties ar 5200 zinātniekiem uz miljoniem iedzīvotājiem, Vācija – ar aptuveni četriem tūkstošiem, bet cik savas simtgades gaidās var būt lepna Latvija ar trim tūkstošiem akadēmiski izglītotu, taču par savu nākotni neziņā dzīvojošu zinātnieku uz DVIEM miljoniem iedzīvotāju?

Manas misijas ietvaros ietilpa arī uzdevumi Latvijai Zinātņu akadēmijas vārdā iepazīstināt Seulas Nacionālās universitātes vadību un zinātnisko institūtu pārstāvjus ar Latvijas zinātnieku iespējām un sasniegumiem. Mums ir iestrādes un izcili zinātnieki, ar ko lepoties, un ir nozares, par kurām Korejā ir interese. Bet par šo sadarbību, kurā ieguvējas var būt abas puses, mums ir jāpacinās, izstrādājot kopīgus projektus un jāpierāda savas tiesības uz konkurētspējīgas zinātnes esamību mūsu zemē. Un tas nav viegls uzdevums.

LZA Uzraudzības padomes ziņojums LZA pilnsapulcei par LZA darbību 2016.gadā

Turpinājums. Sākums "ZV" Nr. 9, 2017. gada 2. maijā

Avīzes redakcija ir aptaujājusi lasītājus par publicēto materiālu nozīmīgumu. Lasītāji ierosina izdevumos vairāk iekļaut materiālus par zinātnieku viedokli par sabiedrībā aktuālām problēmām, intervijas ar atzītiem zinātniekiem par dzīves vērtībām un zinātnes izaicinājumiem, sadaļu "Zinātnieki joko".

Žurnāla "LZA Vēstis" "A" daļa netiek referēta starptautiskajās datu bāzēs SCOPUS un Web of Science. Tā galvenie darbības rādītāji doti 2. Tabulā.

Žurnāls "LZA Vēstis" "B" daļa (angļu valodā) sadarbojas ar izdevniecību De Gruyter, kas nodrošina žurnāla pieejamību internētā "Open access" režīmā. 2016. g. žurnāla publikācijas tika lejupielādētas 4832 reizes, kas sekmē žurnāla citēšanas indeksa pieaugumu. Žurnāls nav referēts datu bāzē Web of Science, bet ir indeksēts datu bāzē SCOPUS un citās – kopā 39 starptautiskās datu bāzes un referatīvos žurnālos. Ir iesniegts pieteikums Emerging Sources Citation Index. Galvenie žurnāla darbības rādītāji doti 3. tabulā.

LZA finansiālā darbība, ipašuma pārvaldīšana un līdzekļu izmantošana

Saskaņā ar LZA Statūtu 6.6 punktu Uzraudzības padome veic LZA ipašuma pārvaldīšanas un līdzekļu izvietojuma kontroli. LZA valdījumā ir šādi nekustamā ipašuma objekti: Augstceltne Rīgā, Akadēmijas laukumā 1 un zemes gabals 12,5 tūkst kv.m platībā un garāža Dzērbenes ielā 27a. Zinātnes namu Jūrmalā Vīķu ielā 3 2007. g. LZA ir nodevusi VAS "Privatizācijas aģentūra" valdījumā. Izmaiņas Zemesgrāmatā tiks veiktas pēc ipašuma privatizācijas pabeigšanas – objekta jaunie ipašniekiem.

Saskaņā ar Hartu, LZA darbība tiek finansēta no: 1) valsts budžeta; 2) ieņēmumiem no saimnieciskās darbības. 2016. g. akadēmijai nebija neviena dāvinājuma. LZA budžeta finansējums 2016. g. saskaņā ar noslēgtajiem līgumiem bija 1,3 miljoni EUR. 78% no šī finansējuma veidoja finansējums LZA darbības nodrošināšanai, no kuriem vairāk nekā 1/2 (59%) bija LZA Valsts emeritēto zinātnieku pabalsti (604 tūkst EUR). LZA ipašuma apsaimniekošanu nodrošina Lietu pārvalde.

Turpinājums sekos

2. tabula. Žurnāla "LZA Vēstis A daļa" darbības rādītāji

Gads	Laidienu skaits	Publikāciju skaits	Manuskriptu skaits (%), kas akceptēti publicēšanai	Nopublicēto materiālu skaits: oriģinālais raksts (O), literatūras apskats (A), konferences raksts (K), citas publikācijas (C)	Ārzemju autoru skaits	Žurnāla citējamais indekss Cirescore/SNIP (SCOPUS)
2014	3	34	100	O – 17; A – 7; K – 3, C – 7	2–Somija, Ungārija	Nav noteikts
2015	3	41	100	O – 17; A – 5; K – 11, C – 8	2–Lietuva, Krievija	Nav noteikts
2016	4	50	96	O – 35; A – 3; K – 2, C – 10	2–Polija, Vācija	Nav noteikts

3. tabula. Žurnāla "LZA Vēstis B daļa" darbības rādītāji

Gads	Laidienu skaits	Publikāciju skaits	Manuskriptu skaits (%), kas akceptēti publicēšanai	Nopublicēto materiālu skaits: oriģinālais raksts (O), literatūras apskats (A), konferences raksts (K), citas publikācijas (C)	Ārzemju autoru skaits	Žurnāla citējamais indekss Cirescore/SNIP
2014	6	29	~80	A – 4; O – 25	3–Lietuva 2–Krievija 2–Zviedrija 1–Igaunija 1–Irāna 1–Itālija	0.3/0.23
2015	6	52	~80	A – 1; K – 15; O – 36	1–Krievija 1–Igaunija 1–Irāna 1–Uzbekistana	0.16/0.15
2016	6	60	~80	O – 54; A – 3; C – 3	27–Lietuva 11–Igaunija 8–Krievija 8–Zviedrija 4–Somija 3–Baltkrievija 3–Itālija 2–Irāna 2–Ukraina 1–Belģija 1–Bosnija un Hercegovina 1–Bulgārija 1–Indija 1–Ungārija 1–Makedonija 1–Rumānija 1–Taivāna 1–Apvienotā Karaliste 1–Madagaskara 1–Francija	Pagaidām nav noteikts

* SCOPUS datu bāze; ** SCOPUS datu bāze un žurnāla redaktora informācija
Informācijas avoti: www.lza.lv, SCOPUS datu bāze, informācija, kuru laipni sniedza avīzes un žurnālu redaktori I. Boldānes-Zeļenkovas kundze, R. Karnites kundze un I. Rašala kungs.

Pirmais Latgales kongress: norise un pieņemtie lēmumi*

Pirms 100 gadiem notikušajā Latgales kongresā Latgales latvieši lēma – latviešiem jāapvienojas Latvijas valstī un jāiegūst autonomija, esot Krievijā. Šis lēmums bija nozīmīgs turpmākajā ceļā uz neatkarīgu Latviju, jo 1917. gada pavasarī latvieši vēl nedomāja par savas valsts proklamēšanu.

1917. gada 9. un 10. maijā notikušajā Latgales kongresā latgalieši, ka Vitebskas guberņā dzīvojošie latvieši ir daļa no latviešu tautas. Šādi lēmumi bija nepieciešami, jo vairāku gadsimtu garumā abas latviešu tautas daļas viena no otras bija administratīvi šķirtas. Kurzemes un Vidzemes guberņās dzīvē rīta citādi nekā Latgalē, kas bija daļa no Vitebskas guberņas.

Revolūcija paver ceļu pārmaiņām

Pēc 1917. gada Februāra revolūcijas Krievijā sekoja politiskā un sociālā pārmaiņa. Revolūcija gāza imperatoru Nikolaju II no troņa, sekoja strauja Krievijas demokratizācija, tika atļauta politiskā, vārda un pulcēšanās brīvība. Pārmaiņa bija straujā, pastāvēja pārliecība, ka Krievijā attīstīsies demokrātija, boļševiku nākšanu pie varas neparedzēja. Radušies priekšnoteikumi bija labvēlīgi, lai istenotos tautu pašnoteikšanās tiesības. Skanēja sauklis "Par brīvu Latviju brīvā Krievijā!". 1917. gada pavasarī nedz latgalieši, nedz pārējie latvieši vēl nerunāja par neatkarīgas Latvijas proklamēšanu, bija doma par Latvijas autonomiju, tai paliekot Krievijas sastāvā.

Pēc Februāra revolūcijas, izmantojot jaunās brīvības, gāza vecās varas struktūras Krievijā un veidoja demokrātiskas pašpārvaldes institūcijas. Savus kongresus sasauca ne tikai Latgales, bet arī Vidzemes un Kurzemes latvieši.

Kongresu sāk organizēt Pēterpili

Latgales kongresa organizēšana aizsākās tūlīt pēc Februāra revolūcijas. Organizatoriskos darbus uzņēmās politiski aktīvie latgalieši, Latgales nacionālās kustības dalībnieki. Sanāksmes sagatavošanās darbi notika Pēterpilī, jo tur pulcējās vairums sabiedriski aktīvo latgaliešu.

1917. gada 25. martā (pēc vecā stila 12. martā) grupa Pēterpilī dzīvojošo Latgales latviešu, kopā 66 personas, sanāca, lai apspriestu jautājumu par Latgales nākotni. Jau šajā sanāksmē latgalieši pieņēma lēmumu par nepieciešamību Latgalei apvienoties ar pārējiem latviešu novadiem. Par šādu soli nobalsoja arī Latgales kongresa delegāti.

Tomēr latgaliešu vidū nebija vienprātības par nepieciešamību apvienoties ar Baltijas guberņu latviešiem. Pēterpilī notikušajā sanāksmē sadūrās divi redzējumi par Latgales tālāko ceļu – latgaliešiem jāapvienojas ar pārējiem latviešiem, kuru aizstāvēja garīdznieks Francis Trasuns ar domubiedriem, un ideja par Latgales autonomiju Krievijā, par šādu virzienu iestājās inženieris Francis Kemps ar domubiedriem. Vairums sapulces dalībnieku nobalsoja par Trasuna ieceri – apvienoties ar Baltijas guberņu latviešiem, paliekot Krievijas sastāvā. Asa viedokļu apmaiņa par Latgales nākotni notika arī latgaliešu presē.

Uz sanāksmi delegāti pulcējās Rēzeknē

Latgales latviešu pārstāvju sapulci jeb Latgales kongresu nolēma sasaukt Rēzeknē 1917. gada 9. un 10. maijā (pēc vecā stila 26. un 27. aprīlī). Kongresā piedalījās 232 delegāti, balsis tiesības bija tikai Latgales latviešiem. Par sanāksmes delegātiem kļuva Latgales draudžu un pagastu pārstāvji, latgaliešu biedrību, strēlnieku un koloniju pārstāvji.

Latgales mazākumtautību pārstāvjiem kongresā netika piešķirtas balsstiesības, bet viņi tika aicināti viesu statusā. Kopumā kongresā kā aicinātie viesi piedalījās 118 personas, starp tām bija arī vēlākais Latvijas ārlietu ministrs Zigfrīds Anna Meirovics. Liecības par Latgales kongresa norisi glabā tā laika prese un dalībnieku atmiņas, kuras pierakstītas vairākus gadus pēc notikuma. Kongresa protokoli nav saglabājušies, tostarp pieņemta rezolūcija, ir pieejami tikai tās noraksti.

Kongresu aizvadīja emocionālā gaisotnē, Rēzeknē pulcējās gan apvienošanās idejas piekritēji, gan tās pretinieki, notika arī sadursmes un uzbrukumi. Kongresu ievadīja svinīgs dievkalpojums Rēzeknes katoļu baznīcā, pēc dievkalpojuma dziedāja vēlāko Latvijas himnu.

* Ar autorens un redakcijas atļauju raksts pārpublicēts no "LV portāla" <http://www.lvportals.lv>

Gājienā no baznīcas līdz kongresa norises vietai, plīvojot sarkanbaltsarkanajiem karogiem ar lozungiem, cauri pilsētai devās tūkstošiem cilvēku. Latgales kongresa pirmās dienas sanāksmi aizvadīja kinoteātra "Diana" telpās. Par kongresa vadītāju ievēlēja F. Trasunu, viņam bija lieli nopelni kongresa sasaukšanā. Arī pēc Latvijas proklamēšanas Trasuns aktīvi iesaistījās politikā un iestājās par Latgales un latgaliešu interesēm.

Sanāksme iesākās ar apsveikuma runām, tām sekoja delegātu referāti. Tāpat kā Pēterpilī martā notikušajā latgaliešu sanāksmē, arī kongresā Rēzeknē sadūrās divi redzējumi par Latgales un visas Latvijas nākotni. F. Kempa ideja paredzēja Latgales autonomiju Krievijas sastāvā, bet F. Trasuns iestājās par visu latviešu apdzīvoto teritoriju administratīvu apvienošanu Krievijas sastāvā. Kā jau iepriekš tika atzīmēts, par neatkarīgas Latvijas proklamēšanu šajā laikā vēl nerunāja.

F. Kempa ar vairākiem domubiedriem pameta kongresu. Viņa aiziešanas iemesli skaidroti dažādi. Viena no versijām ir, ka viņam netika otru reizi dots vārds, viņš par to apvainojās un pameta kongresu. Kā aiziešanas iemesls minēts arī tas, ka F. Kempam un viņa atbalstītājiem nepatika, ka par sapulces vadītāju ievēlēja F. Trasunu, tāpēc sanāksmi pameta. Nesaskaņu rezultātā kongresu pameta 39 delegāti ar F. Kempu priekšgalā.

F. Kempa esot bijis arī pret mutisku vienošanos ar Kurzemes un Vidzemes guberņu latviešiem un prasījis rakstveida līgumu noslēgšanu, savukārt F. Trasuns neredzēja nepieciešamību šādam līgumam. Tiesa, gan nav isti skaidrs, kā F. Kempa bija iztēlojis šo līgumu, kādiem tieši punktiem tajā vajadzēja būt un kam šis līgums būtu bijis jāparaksta.

Atmosfēra pie kinoteātra bija nokaitēta, vairāki delegāti piedzīvoja uzbrukumus un, baidīdamies par savu dzīvību, Rēzekni pameta. Kongresa darbību un galīgo lēmumu pieņemšanu pārcēla uz nākamo dienu, 10. maiju. Otrās dienas darbā nepiedalījās F. Kempa, viņa atbalstītāji un delegāti, kuri, baidīdamies par savu dzīvību, bija pametuši pilsētu. Vairāku delegātu nepiedalšanās netraucēja pieņemt rezolūciju.

Kongress lemj – latviešiem jāapvienojas!

Latgales kongresa otrā diena norisinājās netālu no kinoteātra esošajā Rēzeknes tirdzniecības skolā. Mūsdienās šeit atrodas Jaņa Ivanova Rēzeknes Mūzikas vidusskola. Sanāksmes rezultātā tika pieņemta astoņu punktu rezolūcija. Profesors Josifs Šteimans norādījis, ka kongresa lēmumiem nebija juridiska spēka, tie bija deklarācija par latgaliešu politiski aktīvās daļas vēlmēm.

Rezolūcijas pirmajā punktā latgalieši deklarēja – Vitebskas, Kurzemes un Vidzemes guberņās dzīvojošie latvieši ir viena tauta. Šajā pašā punktā bija teikts, ka Latgales latviešu pārstāvji nolēmj apvienoties ar Kurzemes un Vidzemes guberņu latviešiem, iegūstot autonomiju un paliekot Krievijas sastāvā. Šis lēmums ir nozīmīgs latviešu nācijas izveides procesā un arī turpmākajā ceļā uz neatkarīgu Latvijas valsti.

Latgaliešiem vienmēr nozīmīgs bijis rezolūcijas otrais punkts. Rezolūcijā bija teikts, ka pēc apvienošanās latgalieši paturēs savu pašvaldību, pilnas pašnoteikšanās tiesības valodas, ticības, baznīcas, skolu, saimniecības un zemes jautājumos. To, cik lielā mērā kongresā izteiktās vēlnes realizējās, noteica vēlākā Latvijas valsts politika. Tās veidošanā tikpat lielā mērā kā pārējo novadu pārstāvji piedalījās arī Latgales latvieši.

Latgales jautājums bija arī Satversmes sapulces darba kārtībā. No Latgales ievēlētie deputāti Latgales jautājuma risinājumā vēlējās redzēt konstitūcijas tekstā. Sākotnēji Latgales jautājumu risinājumu vēlējās iekļaut Satversmes pirmajā daļā, bet tika nolemts tos pārcelt uz otro daļu. Tomēr gala rezultātā konstitūcijas otro daļu nepieņēma vispār. Latgales specifiskajiem jautājumiem risinājumu centās rast caur citiem normatīviem aktiem. Piemēram, pieņēma noteikumus, kas paredzēja tiesības Latgalē lietot latgaliešu valodu, katoļiem tik nozīmīgo 15. augustu, Vissvētākās Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas svētkus, Latgalē noteica par svētku dienu un brīvdienu.

Latgales kongresa rezolūcijā latgalieši apņēmās veidot ciešu sadarbību ar reģionā dzīvojošajām minoritātēm un respektēt viņu intereses.

Izveido Latgales Pagaidu zemes padomi

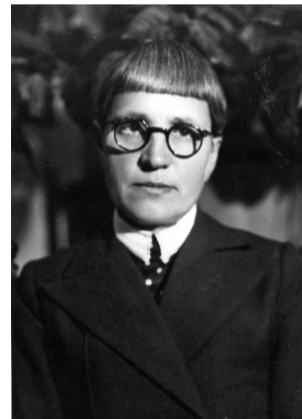
Latgales kongresa rezolūcija paredzēja izveidot Latgales Pagaidu zemes padomi. Šādas padomes izveidoja arī Kurzemes

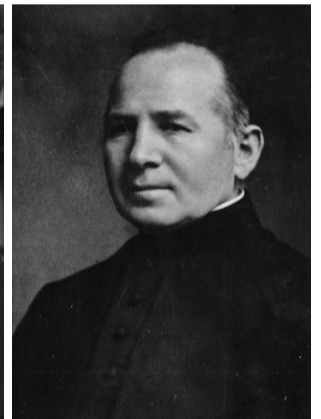
Stilizēts plakāts ar 1917. g. 26. aprīlī Latgales kongresa iekšskatu kinoteātrī "Diāna". Darinājis Jēkabs Strazdiņš, 20. gs. 30. gados. Plakāts 1935. g. ar toreizējā literatūrvēsturnieka un leikālietu ministrijas Informācijas un propagandas daļas darbinieka Alfrēda Gobas ierosinājumu pavairots Latvijas skolu vajadzībām. Foto no: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs.

Pēterburgas šoseja, labajā pusē kinoteātris "Diāna", 20. gadsimta sākums. Foto no grāmatas: Никонов В. Резекне Очерки истории с древнейших времен до апреля 1917 года. Рига, «Зинатне», 2000. г.

Valērija Seile (1891–1970), viena no nedaudzajām sievietēm, kas piedalījās Latgales Kultūrvēstures muzejs

Francis Trasuns (1864–1926) – Latgaliešu garīdznieks, politiķis, publicists. Foto no: Latgales Kultūrvēstures muzejs

Foto no: Latgales Kultūrvēstures muzejs

un Vidzemes guberņu latvieši. Šai padomei bija jāveido cieša sadarbība ar pārējo novadu padomēm, kopīgi strādājot pie Latvijas autonomijas idejas aizstāvēšanas un ieviešanas dzīvē, kā arī jāstrādā pie Latgales atdalīšanas no Vitebskas guberņas. Latgales Pagaidu zemes padomē bija paredzēji 60 locekļi, 36 vietas, vairāku pārstāvju, krieviem, poļiem, ebrejiem.

Latgales Pagaidu zemes padome kopā ar pārējo novadu pašpārvaldes institūcijām līdzdarbojās Latviešu Pagaidu nacionālās padomes darbā un veicināja Latvijas Republikas proklamēšanu 1918. gada 18. novembrī.

Vēstures grāmatās, runājot par ceļu uz neatkarīgu Latvijas valsti, 1917. gada 9. un 10. maijā notikušais Latgales kongress un tā lēmumi nereti tiek pieminēti, gluži tāpat kā Latvijas vēstures stāstā izpauž arī citi Latgales vēsturē nozīmīgi notikumi. Nenoliedzami, pirms simts gadiem Rēzeknē Latgales latviešu pieņemtais lēmums – apvienoties ar pārējiem latviešiem un iegūt Latvijas autonomiju – brūģēja ceļu vēlākai Latvijas neatkarībai.

Mg. hist. Vineta Vilcāne

Latgales Simtgades kongress

Nosvinot valsts Neatkarības atjaunošanas dienu, Latvijas sabiedrības uzmanība bija pievērsta Latgalei, kur, pieminot 1917. gada 26. un 27. aprīlī (pēc vecā stila) notikušo Latgales kongresu, 4. Pasaulē latgaliešu saietā ietvaros ar plašu pasākumu programmu tika rīkots Latgales simtgades kongress. Tā organizēšanas komitejā iekļauti arī LZA prezidents Ojārs Spārītis, ārlietu sekretārs Tālvans Jundzis, akadēmiķi Arvids Barševskis un Juris Urtāns. Konferenču organizēšanas komitejas goda locekļu vidū arī LZA goda locekļi Jānis Streičs.

Tāpat kā pirms 100 gadiem, šī gada 5. maijā kongresa darbu ievadīja dievkalpojums Rēzeknes Jēzus sirds katedrālē. Pēc ekumēniskā dievkalpojuma kongresa dalībnieki piedalījās Latgales kongresa simtgadei veltītā laukuma un pieminekļa atklāšanā. Tēlnieka Visvalža Asara darinātajā pieminekļī iekalti garīdznieka, Latgales sabiedriskā darbinieka, pirmā Latgales kongresa organizatora Franča Trasuna (1864–1926) vārdi „Varai pīdar laiceiba, taisneiba – myuzeiba”.

Kongresa plenārsēdē klātesošos uzrunāja pasākuma organizatori, kā pirmais – Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas (RTA) rektors Edmunds Teirumnieks, un augstākās valsts amatpersonas – LR prezidents Raimonds Vējonis, LR Saeimas

priekšsēdētāja Ināra Mūrniece un LR Ministru prezidents Māris Kučinskis. Plenārsēdes moderatori bija RTA profesore Ilga Šuplinska un režisors Viesturs Kairišs. Plenārsēdē tika analizētas Latgales attīstības tendences un sniegts vērtējums vēsturiskajiem procesiem un to nozīmei valsts turpmākajā attīstībā. Ar savu redzējumu dalījās dzejniece Anna Rancāne, ekspresidēnte, akadēmiķe, *Dr. habil. philol.* Vaira Viķe-Freiberga, *Dr. hist.* Inese Runce, *Dr. iur.* Egils Levits, *Dr. philol.* I. Šuplinska, režisors V. Kairišs. Plenārsēdē tika aizsākta diskusija par kongresa rezolūcijas tekstu. Tās gaitā izskanējušie starpsaucieni, debātes un atsevišķi rezolūcijas teksta punkti radīja zināmu neizpratni ne vienam vien kongresa gaitu klātienē un neklātienē vērojošam skatītājam.

6. maijā kongresa darbu iesāka akadēmiķa T. Jundža vadītā plenārsēde. Tajā ievadvārdus teica Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs Kaspars Gerhards. Turpināja LR Saeimas deputātes Laimdota Straujuma Latgales reģiona ekonomikas attīstībai veltītās ziņojums. LU profesore Lidija Leikuma savā referātā pievērsās latgaliešu rakstības attīstībai 20. gs. beigās un 21. gs. sākumā. Filozofa, jezuita Staņislava Ladusāna daudzpusīgais humānisms tika izvērtēts LU Filo-

zofijas un socioloģijas vadošās pētnieces Māras Kiopes ziņojumā. LU lektore Sigita Kušnere savā priekšlasījumā analizēja latgaliešu literatūras pienesumu latviešu literatūras vēsturē.

Plenārsēdē uzsāktās tēmas tālāk tika risinātas vairākās paralēlās kongresa sekcijās – Latgales diskurs literatūras vēsturē; Valodas un izglītības politikas jautājumi latgalistikā; Vēstures un komunikācijas diskursus latgalistikā; Latgales reģiona ekonomikas un uzņēmējdarbības attīstības iespējas – un diskusijā – 1917. gada Latgales kongresa vēsturiskā un juridiskā nozīme un loma Latvijas valstiskumā un Satversmē. Kongresa darbā piedalījās gan Latgales, gan citu reģionu augstskolu mācībspēki, ministri, Saeimas deputāti, valsts ierēdņi, nevalstisko organizāciju pārstāvji u.c. Referentu vidū bija arī LZA istenies locekļi Juris Urtāns un Baiba Rivža, LZA korespondētāji locekļi Anna Stafecka un Ēriks Jēkabsons, LZA goda doktori Egils Levits un Pēteris Rivža.

Latgales kongresa simtgades pasākumu mērķis bija vēstīt par Latgales specifisko ceļu Latvijas valsts veidošanā, akcentēt Latgales daudzšķautņainās identitātes un vērtības, apzināt visas pasaules latgaliešus, izpētīt un aktualizēt Latgales vēsturi, un veicināt sabiedrības izpratni par to.

Vai šo mērķi izdevās sasniegt? Gaidīsim kongresa dalībnieku pārdomas.

I. Boldāne-Zeļenkova

Pieminot profesoru Jāni Dunduru (1922–2016)

2016. gadā mehānikas zinātnē saņēma kārtējo smago triecienu. 21. septembrī 94 gadu vecumā viņš aizgāja Latvijas Zinātņu akadēmijas ārņemju loceklis, profesors Jānis Dundurs. Profesors Dundurs bija augstākās raudzes mehānikas speciālists. Viņš neapšaubāmi bija pirmais (ne pēc skaita, bet pēc nozīmes) no latviski runājošiem mehānikas zinātniekiem.

Jānis Dundurs piedzima Rīgā 1922. gada 13. septembrī. Viņš iestājās Latvijas Universitātes Inženierzinātņu fakultātē, bet 1944. gadā kopā ar vecākiem emigrēja uz Vāciju, kur turpināja mācības Drēzdenes un Štutgartes universitātes. 1950. gadā Dundurs ģimenes pārcēlās uz ASV, kur viņš 1952. gadā pabeidza mehānikas studijas Evanstonā, Ziemeļrietumu (Northwestern) universitātē. Ar šo universitāti viņam bija visciešākie kontakti līdz dzīves beigām. Ziemeļrietumu universitātē J. Dundurs ieguva bakalaura grādu 1952. gadā, maģistra grādu 1955. gadā, doktora grādu (PhD) 1966. gadā un kļuva par inženierzinātņu profesoru. Šajā laikā Jānis Dundurs mainīja vārdu uz John Dundurs, jo angļu transkripcijā vārdu *Janis* vairāk lieto sieviešu dzimtē.

Līdz savai aiziešanai viņš profesors J. Dundurs bija ciešos kontaktos ar Ziemeļrietumu universitāti, būdams izcils pedagogs un zinātnieks. Vairāki viņa audzēkņi ir kļuvis profesori, un visi viņi atzīmē Dundura spēju ļoti skaidri izklāstīt samērā komplicētus jautājumus. Profesora Dundura devums elastības teorijā saistās ar dažādām problēmām, bet vislielākā viņa vārda atpazīstamība ir saistīta ar diviem parametriem α un β , ko viņš ieviesa, lai aprakstītu divu vai vairāku elastīgu ķermeņu mijiedarbību. Šie parametri, kuriem ir profesora Dundura nosaukums, mehānikas zinātnē ir vispār pazīstami kā Dundura konstantes α un β . Par šo Dundura parametru plašu pielietojumu liecina fakts, ka 1995. gadā 12. ASV mehānikas kongresa ietvaros bija organizēts speciāls simpozījs "Daudzfasu elastība un Dundura parametri".

Prof. Dundurs bija īsts zinātnieks, to spilgti apliecināja viņa pēdējā gribā – savas mirstīgās atliekas profesors novēlēja studentu mācībām Ziemeļrietumu (Northwestern) universitātē Evanstonā, ASV.

Dažas atmiņas par Jāni Dunduru

Kopš 1975. gada man bijis gods vairākkārtīgi tikties ar profesoru J. Dunduru. Viņa māja Evanstonā *Lawndale Ave* ir ļoti jauka un ērta. Pēc profesora aiziešanas tajā dzīvo atraitne Valda Dundurs ar meitu Noru. Divas citas Dundura meitas – Renāte un Ilze – ar savām ģimenēm dzīvo atsevišķi un devušas profesoram sešus mazbērņus.

Lai arī profesors Dundurs vairījās no politikas, tai skaitā arī emigrācijas tēmas, viņš aizstāvēja okupētājam Latvijā dzīvojošos latviešus.

Profesors Dundurs mīlēja dabu un savu dārzu. Kā zināms, ASV ir daudz vāveru. Dažreiz to ir par daudz. Savā dārzā pašdarinātajā slazdā nokertās vāveres viņš aizveda uz mežu un palaida brīvībā. Retajās reizēs, kad profesors skatījās TV, viņa iecienītās pārraides bija par klasisko mūziku, operu un dabu.

Vislabprātāk profesors Dundurs runāja par darbu, par elastības teoriju. Savā precīzā, skaidrā rokrastā viņš formulēja kādu problēmu, kas parasti netiek aplūkota. Kā piemēru pievienoju nelielu kopiju no profesora izklāsta.

LZA īstenais loceklis
Lielās medaļas laureāts Vitauts Tamužs

$$U = r^3, \log r$$

$$U = r^3 + A r^3 + B \log r^3$$

$$\lim_{b \rightarrow \infty} r \rightarrow a, \alpha \rightarrow 0$$

$$r \rightarrow a, \alpha \rightarrow 0 \quad \alpha \rightarrow 0, r \rightarrow 0 \quad \alpha \rightarrow 0$$

$$r = ka, \alpha \rightarrow 0$$

$$J = r^3 + A r^3 + B \log r^3$$

Disturbance field decay

characteristic of adiabatic

Desay: r^{-2}

IN MEMORIAM

Latvijas Zinātņu akadēmijas korespondētājloceklis

Jānis Kristapsons

(23.06.1939 – 26.04.2017)

Ši gada 26. aprīlī mūžībā aizgāja Jānis Kristapsons – aktīvs Latvijas fiziķis un zinātnes organizētājs. 1962. gadā Jānis Kristapsons beidza studijas LU Fizikas un matemātikas fakultātē specialitātē "kodolfizika" un sāka strādāt LZA Fizikas institūta kodolreaktorā. Pētījumu virziens – radiācijas procesi sārnu metālu halogenīdu kristālos, izmantojot Salaspils kodolreaktora starojumu un elektronu paātrinātāju. Šo pētījumu mērķis bija noskaidrot radiācijas procesu mehānismu un radiācijas defektu struktūru sārnu metālu halogenīdu kristālos pie lielām akumulētām starojuma enerģijām, kuru lielums daudzkārt pārsniedz ķīmiskās saites enerģiju. Šī problēma bija aktuāla radiācijas izturīgu materiālu meklējumiem.

Būtisks Jāņa Kristapsona ieguldījums Salaspils kodolreaktora apstarošanas tehnikā bija horizontālā eksperimentālā kanāla izveidošana, kas deva iespēju veikt apstarošanu ar filtrētu neitronu vai gamma–starojumu. Šo kanālu daudzus gadus izmantoja materiālu radiācijas izturības pētījumiem.

Līdzās pētījumiem par lielām akumulētām starojuma enerģijām, Jānis Kristapsons pievērsās foto– un termos–stimulētiem procesiem dažādos gaismas jutīgos materiālos. Šie pētījumi, no vienas puses, atsedza sarežģītus radiācijas procesus jonu kristālos (termo– un radiācijas stimulēto difūziju), un, no otras puses, atklāja jaunus optiskā ieraksta materiālus, kas toreiz bija starptautisko pētījumu uzmanības centrā. Viens no šiem pētījumu virzieniem bija reversīvās krāsu centru koagulācijas reakcijas apstarotos un aditīvi krāsotos sārnu metālu halogenīdu kristālos. Šie pētījumi guva starptautisku atzinību un atspoguļoti arī monogrāfijā "Optiskie reģistrējošie materiāli" (izdevniecība "Zinātne", 1976, krievu valodā, kopā ar K. Švarcu un V. Gotlību). J. Kristapsona uzskaitē fotostimulēto procesu pētījumi sekmēja arī LZA Fizikas institūta pētījumus hologrāfijā (profesors A. Ozols), elektrooptiskos kristālos (Dr. P. Augustovs) un amorfos pusvadītājos (Dr. J. Teteris).

Aizstāvēšana

2017. gada 19. maijā plkst. 15.00 Latvijas Universitātes Muzeja zālē, Raiņa bulv. 19, Latvijas Universitātes Medicīnas, farmācijas un bioloģijas nozaru promocijas padomes atklātā sēdē

VADIMS PARFEJEVS

aizstāvēs promocijas darbu "Nervu kores izcelsmes šūnu loma brūču dzīšanas procesā" farmācijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: *Dr.hab.med.* Vija Zaiga Kluša (LU), *Dr.pharm.* Maija Dambrova (Latvijas Organiskās sintēzes institūts), *PhD* Elena Kozlova (Uppsala Universitāte, Zviedrija).

Ar promocijas darbu var iepazīties LU bibliotēkā, Rīgā, Raiņa bulvārī 19.

2017. gada 31. maijā plkst. 14.00 Daugavpils Universitātes (DU) Psiholoģijas promocijas padomes atklātā sēdē, 320. telpā, Parādes ielā 1, Daugavpilī

VADIMS MURAŠOVS

aizstāvēs promocijas darbu "Latvian residents' attitudes towards refugees" ("Latvijas iedzīvotāju attieksme pret bēgļiem") psiholoģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: *Dr.psych.* A. Pipere (Daugavpils Universitāte), *Dr.psych.* J. Kolesnikova (Rīgas Stradiņa universitāte), *Dr.psych.* D. Beresnevičiene (Viļņas Universitātes Starptautiskā biznesa skola, Lietuva).

Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu iespējams iepazīties Daugavpils Universitātes Sociālās psiholoģijas katedrā, Daugavpilī, Parādes ielā 1–303, DU Bibliotēkā Parādes ielā 1, kā arī DU mājaslapā www.du.lv.

2017. gada 12. jūnijā plkst. 10.00 Latvijas Lauksaimniecības universitātes Pārtikas tehnoloģijas fakultātes 216. auditorijā, Jelgavā, Rīgas ielā 22, notiks LLU Pārtikas zinātnes nozares promocijas padomes atklātā sēde, kurā

LĪGA PRIECINA

aizstāvēs promocijas darbu "Bioloģiski aktīvo savienojumu izvērtējums svaigos un kaltētos dārzeņos un garšaugos" inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: *Dr.biol.* Dace Tirzīte (Latvijas Organiskās sintēzes institūts), *Dr.habil.chem.* Valdis Kampars (Rīgas Tehniskās universitāte), *Dr.sc.ing.* Māra Dūma (Latvijas Lauksaimniecības universitāte).

Ar zinātnisko darbu var iepazīties LLU Fundamentālajā bibliotēkā, Lielā ielā 2, Jelgavā un http://lufb.llu.lv/promoc_darbi.html

2017. gada 12. jūnijā plkst. 14.30 Rīgas Tehniskās universitātes Informācijas tehnoloģijas nozares promocijas padomes P – 07 atklātajā sēdē Rīgā, Sētas ielā 1, 202. auditorijā

NADEŽDA ZEĶINA

Aizstāvēs promocijas darbu "Transporta pieprasījuma modeļa izstrāde ar mašīnmācīšanās un imitācijas modelēšanas metodēm" inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: *Dr.habil.sc.ing.* Zigurds Markovičs (Rīgas Tehniskā universitāte), *Dr.sc.ing.* Mihails Savrasovs (Transporta un sakaru institūts), *Dr. Manfred Gronalt* (Boku–University of Natural Resources and Life Sciences, Austrija).

Ar promocijas darbu var iepazīties RTU Zinātniskajā bibliotēkā (Rīgā, Paula Valdena ielā 5) un internetā <http://www.rtu.lv> (Doktorantiem -> Promocija -> Promocijas darbi).

2017. gada 13. jūnijā plkst. 13.00 Ventpils Augstskolā (Ventpils, Inženieru ielā 101, D407. telpa) notiks Liepājas Universitātes Valodniecības nozares promocijas padomes sēde, kurā

JĀNIS VECKRĀČIS

aizstāvēs promocijas darbu "Linguistic and Translatological Aspects of an Integrated Model for Poetry Translation: Joseph Brodsky's Texts in Russian, English and Latvian" ("Integrētā dzejas tulkošanas modeļa lingvistiskie un translatoģiskie aspekti: Jozifa Brodskas teksti krievu, angļu un latviešu valodā") filoloģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai salīdzināmās valodniecības apakšnozarē.

Recenzenti: *Dr.habil.philol.* Andrejs Veisbergs (Latvijas Universitāte), *Dr.habil.philol.* Benedikts Kalnačs (LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts), *Dr.paed.* Diāna Laiveniece (Liepājas Universitāte).

Sešdesmito gadu beigās Jānis Kristapsons LZA Fizikas institūtā izveidoja informācijas centru cietvielu fizikas problemātikai, izmantojot Maskavas, Tartu un Viļņas zinātnisko bibliotēku fondus vadošo starptautisko zinātnisko žurnālu apmaiņai. Šajā periodā ārņemju žurnāli bija grūti pieejami, kas traucēja normālus zinātniskos pētījumus. Kristapsona organizētā žurnālu un informācijas apmaiņa šo ierobežojumu lielā mērā novērsa un sekmēja pētījumu cietvielu fizikā.

Īpaša loma Jāņa Kristapsona darbībā 1970. gados bija doktora grādu aizstāvēšanas Padomei cietvielu fizikas specialitātē, kurā viņš bija zinātniskais sekretārs. Šī Padome pie LZA Fizikas institūta stimulēja zinātnisko kadru kvalifikācijas celšanu ne tikai pašā institūtā, bet arī LU Cietvielu fizikas institūtā un Daugavpils Pedagoģiskajā institūtā.

Visā savā darbībā Jānim Kristapsonam bija raksturīga precīza problēmu formulēšana un uzdevumu izpilde, neatlaidība darbā un augstas prasības pret sevi un līdzstrādniekiem. Vienlaicīgi viņš bija izpalīdzīgs kolēģis un rūpīgs ģimenes cilvēks, kas mīlēja un audzināja divas savas meitas.

Pēc divu gadu desmitu aktīvas zinātniskās darbības LZA Fizikas institūtā, 1982. gadā Jāni Kristapsonu aicināja darbā LZA prezidija aparātā, kurā viņš aktīvi darbojās vairāk nekā trīs gadu desmitus līdz mūža beigām. Šajā dzīves un darba posmā Jānis Kristapsons savu radošo darbību veltīja scientometrijai un datu bāzes organizēšanai. Kopš 1991. gada Kristapsons vadīja LZA Scientometrisko pētījumu grupu un aktīvi piedalījās akadēmijas struktūras pārveidē. Viņš aktīvi līdzdarbojās LZA Hartas izstrādē un LZA Gadagrāmatu tapšanā. J. Kristapsons 2003. gadā publicēja pārskatu par inovācijas politiku Baltijā (J. Kristapsons, H. Martinsons, I. Dayge. "Baltic R&D Systems in Transitions". Rīga: Zinātne, 2003), kas atspoguļoja Baltijas Zinātņu akadēmiju darbību un struktūras izmaiņas.

J. Kristapsona un viņa līdzstrādnieku pētnieciskās aktivitātes sekmēja LZA Fizikas institūta zinātnisko darbību un beidzamos gadu desmitos bija veltīta Latvijas Zinātņu akadēmijai. Jāņa Kristapsona piemiņa ir viņa darba rezultāti, kas atspoguļo zinātnei veltīto mūžu.

Kurts Švarcs, Andris Ozols, Andris Šternbergs

Ar promocijas darbu var iepazīties Liepājas Universitātes bibliotēkā (Liepāja, Lielā ielā 14), Ventpils Augstskolas bibliotēkā (Ventpils, Inženieru ielā 101), kā arī interneta vietnēs <http://www.liepu.lv/503/> aizstāvēšanai–iesniegtie–promocijas–darbi un <http://venta.lv/studijas/doktoranturas–studijas/>.

2017. gada 14. jūnijā plkst. 10.00 Biznesa augstskolā Turība, Rīgā, Graudu ielā 68, C108. telpā notiks promocijas padomes vadībinātnē atklātā sēde, kurā

IVETA LINIŅA

aizstāvēs promocijas darbu "Attiecību ar patērētājiem vadības sistēmas ieviešana un lietošana mazumtirdzniecības uzņēmumos Baltijā valstīs".

Recenzenti: *Dr.oec.* Rasa Daugeliene (Kaunas University of Technology, Lietuva), *Dr.oec.* Andra Zvirbule (LLU), *Dr.oec.* Dzintars Atstāja (Banku augstskola).

Ar promocijas darbu var iepazīties Biznesa augstskolas Turība bibliotēkā, Rīgā, Graudu ielā 68.

2017. gada 14. jūnijā plkst. 10.00 Latvijas Lauksaimniecības universitātes Pārtikas tehnoloģijas fakultātes 216. auditorijā, Jelgavā, Rīgas ielā 22, notiks LLU Pārtikas zinātnes nozares promocijas padomes atklātā sēde, kurā

SOLVITA KALNIŅA

aizstāvēs promocijas darbu "Latvijā audzētu graudaugu piemērotība pilingraudu makaronu ražošanai" inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: *Dr.habil.sc.ing.* Imants Atis Skrupskis (Latvijas Lauksaimniecības universitāte), *Dr. Elena Bartkienē* (Lietuvas Veselības zinātņu universitāte), *Dr.habil.agr.* Antons Ruža (Latvijas Lauksaimniecības universitāte).

Ar zinātnisko darbu var iepazīties LLU Fundamentālajā bibliotēkā, Lielā ielā 2, Jelgavā un http://lufb.llu.lv/promoc_darbi.html.

2017. gada 14. jūnijā plkst. 12.00 Latvijas Lauksaimniecības universitātes Pārtikas tehnoloģijas fakultātes 216. auditorijā, Jelgavā, Rīgas ielā 22, notiks LLU Pārtikas zinātnes nozares promocijas padomes atklātā sēde, kurā

LIENE STRAUTA

aizstāvēs promocijas darbu "Pakšaugu ekstraktu pārtikas produktu ieguvei" inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: *Dr.sc.ing.* Vita Šterna (APP Zinātniskais institūts "Agrosorsus un ekonomikas institūts"), *Dr.agr.* Liga Lepse (APP Zinātniskais institūts "Dārkopības institūts"), *Dr.chem.* Ida Jākobsone (Latvijas Universitāte).

Ar zinātnisko darbu var iepazīties LLU Fundamentālajā bibliotēkā, Lielā ielā 2, Jelgavā un http://lufb.llu.lv/promoc_darbi.html.

2017. gada 26. jūnijā plkst. 09.00 Ekonomikas nozares Agrārās ekonomikas un Reģionālās ekonomikas apakšnozarē promocijas padomes atklātā sēdē Jelgavā, Svētes ielā 18, 212. auditorijā

TATJANA TOKAREVA

aizstāvēs promocijas darbu "Pārtikas izšķērdēšana Latvijas māj-saimniecībās ēšanas paradumu kontekstā".

Recenzenti: *Dr.oec.* Ingrida Jakušonoka (LLU), *Dr.oec.* Maira Leščevica (ViA), *Dr.oec.* Vilija Alekneviciene (Aleksandra Stulginska universitāte, Lietuva).

Ar promocijas darbu var iepazīties LLU Fundamentālajā bibliotēkā Jelgavā, Lielā ielā 2 un internetā http://lufb.llu.lv/promoc_darbi.html

LLU Pedagoģijas nozares Pieaugušo pedagoģijas apakšnozares promocijas padomes atklātā sēdē 2017. gada 3. maijā ANITA RĀCENE aizstāvēja promocijas darbu un viņai tika piešķirts pedagoģijas doktora grāds (*Dr.paed.*) pieaugušo pedagoģijā. Balsošanas rezultāti: par – 7, pret – 0, nederīgi bijēti – 0.

Rīgas Tehniskās universitātes "RTU P–09" Promocijas padomes sēdē 2017. gada 9. maijā OKSANAI LENTJUŠENKOVAI tika piešķirts ekonomikas zinātņu doktora grāds (*Dr.oec.*) vadībinātnē nozares uzņēmējdarbības vadības apakšnozarē. Balsošanas rezultāti: par – 10, pret – 0, nederīgi bijēti – 0.

Redaktore Ilze Boldāne–Zejņkova
"Zinātnes Vēstnesis"
Laikraksts iznāk kopš 1989. gada.
Reģistrācijas apliecība nr. 75.
Izdevējs: Latvijas Zinātņu akadēmija, Latvijas Zinātnes padome, Latvijas Zinātnieku savienība.

"Science Bulletin" Association of Latvian Scientists.

"Zinātnes Vēstnesis" redakcijas padome:
akadēmiķis Tālavs Jundzis (vadītājs), akadēmiķi Raita Karnīte, Baiba Rivža, Andris Ozols, korespondētājloceklis Pēteris Trapencieris, *Dr.chem.* Alma Edžiņa un LZA sabiedrisko attiecību speciāliste Ilze Stengrevica.

Redakcija: Rīgā, Akadēmijas laukumā 1.

Tālr. 67212706, 67225361, 26593299, fakss 67821153.

E-pasts: zinatnes.vestnesis@lza.lv

<http://www.lza.lv>

Indekss 77165.

Iespiests: SIA Zemgus LB